

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 9/1 2020 s. 395-412, TÜRKİYE

Derleme Makale

TÜRKİYE’DE İLKÖĞRETİM OKULLARINDA COĞRAFYA ÖĞRETİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ*

Mustafa SAĞDIÇ**

Geliş Tarihi: Eylül, 2019

Kabul Tarihi: Mart, 2020

Öz

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi’nde ilköğretim okullarında coğrafya öğretiminin yerini tarihsel bir bakış açısı ile değerlendirmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda geçmişten günümüze Tebliğler Dergileri ve Millî Eğitim Şûra kararları incelenmiştir. Betimsel analiz tekniği ile elde edilen bulgular ilgili literatür aracılığıyla tartışılmış ve coğrafyanın öğretimine ilişkin güncel sorunların çözümüne katkı sağlayabilmek adına çeşitli öneriler ortaya konulmuştur. Esasen Cumhuriyetin kuruluş döneminde ilkokul 4. sınıftan itibaren lise son sınıfa kadar coğrafya ayrı bir ders olarak okutulmuştur. 1960’lı yıllardan itibaren Amerikan Sosyal Bilgiler hareketinin de etkisiyle ilk olarak temel eğitimde Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri Sosyal Bilgiler dersi olarak tek bir ders haline getirilmiştir. 1970’li yıllarda bu birleştirme ortaokullarda da gerçekleştirilmiştir. 1980 Askeri Darbesi’nin ardından ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak yerine Millî Coğrafya, Millî Tarih ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri programa konulmuştur. 1998’de ilkokul ve ortaokullar, ilköğretim okulu olarak birleştirilmiş ve 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçiş sürecinde Millî Coğrafya ve Millî Tarih dersleri öğretim programlarından kaldırılarak, 4. sınıftan 7. sınıfa kadar okutulacak Sosyal Bilgiler dersi programa tekrar konulmuştur. 2005 yılında tüm eğitim kurumlarında yapılandırmacı yaklaşıma kuvvetli bir vurgu yapılarak ilköğretim ve ortaöğretim programları yenilenmiştir. Dolayısıyla yeni oluşturulan Sosyal Bilgiler programında disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmiş ve bu kapsamda yeni öğrenme alanları oluşturulmuştur. 2018 yılında Türkiye’de ilkokul ve ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersleri Bilim ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar olmak üzere 7 öğrenme alanı üzerine yapılandırılmıştır. Bu öğrenme alanlarına ilişkin kazanımların gerçekleştirilmesinde coğrafya önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca doğa ve toplum bilimleri arasında bir köprü özelliğine sahip coğrafyanın bütüncül yaklaşımından ilk ve orta öğretimdeki tüm öğretim programlarında ve coğrafya öğretiminin güncel sorunlarının çözümünde tarihsel deneyimden daha fazla yararlanılması için akademik çalışmaların artırılması önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Coğrafya öğretimi, İlköğretim, Türkiye, Tarihsel Gelişim.

* Bu çalışmanın bir bölümü I. ICES-2018, Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi’nde sunulmuştur, 9-11 Nisan 2018, İstanbul.

** Doç. Dr.; Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, msagdic@yildiz.edu.tr.

HISTORICAL DEVELOPMENT OF GEOGRAPHY TEACHING IN ELEMENTARY SCHOOLS IN TURKEY

Abstract

The aim of this study is to evaluate the role of geography teaching in primary schools in Turkey with a historical perspective. In the study, curriculums from past to present, national education organization decisions and related *the journals of tebligler* are examined with document analysis method. The findings obtained by the descriptive analysis technique are discussed through the related literature and various suggestions have been put forward to contribute to the solution of the current problems related to the teaching of geography. In fact, from the 4th grade until the end of high school, geography was taught as a separate course in the foundation period of the republic. As a result of the American *social studies movement* since the 1960s, history, geography and civics courses have been transformed into a single course as a *social studies* course. In the 1970s, this integration was also carried out in secondary schools. After the 1980 military coup, the course of social studies in secondary schools was removed and National Geography, National History and Civics courses were included in the curriculum. In 1998, primary and secondary schools were united as elementary schools and in the transition period of 8 years of uninterrupted compulsory schooling, national geography and national history courses were removed and the social studies course from 4th to 7th grade was put back into the curriculum. In 2005, it was adopted a new approach that could affect all educational institutions and a strong emphasis was placed on the constructivist approach. In this context, all primary and secondary curriculums were renewed. Therefore, interdisciplinary new learning areas have been developed within the newly developed social studies program. The importance of geography cannot be ignored in the realization of the gains related to these learning areas. In addition, it is seen that the course of liv information and some gains in the course of science and technology are directly related to geography. However, it is also important to increase the effectiveness of the holistic approach of geography which has the feature of integrating between nature and social sciences in primary and secondary education. In addition, it has been proposed to increase academic studies in order to make more use of historical experience in solving current problems of Geography teaching.

Keywords: Geography teaching, Elementary School, Turkey, Historical Development

Giriş

Batlamyus'un dünyayı tanıtan eserine ad olarak verdiği *geographia* Grekçede *yeryüzünü anlatan yazı* anlamına gelmektedir. İslam dünyasına bu kelime özellikle Abbasiler döneminde eski Yunanca eserlerin Arapçaya tercümesi ile girmiştir. Bu dönemde Coğrafya daha çok Astronomi, Kozmografya, Felsefe, Matematik Coğrafya ve Tasviri Coğrafya şeklinde gelişmiş ve ayrıca seyahatnamelerde de dağınık şekilde yer almıştır. İslam coğrafyasının temellerinin atıldığı Abbasiler döneminde IX. yüzyılda *Bağdat Coğrafya Okulu*, X. yüzyılda da Orta Asya'da *Belh Coğrafya Okulu* ortaya çıkmıştır. *Bağdat Coğrafya Okulu*'nda *genel ve tasviri coğrafya* üzerinde ilk defa sistematik çalışmalar ortaya konulmuştur. *Belh Coğrafya Okulu*'nda ise daha çok *Bölgesel Coğrafya* anlayışı ile eserler verilmiştir Bu dönemde eski Yunan eserlerinin çevirisinden yararlanmanın ötesinde Bağdat ve Belh Coğrafya okullarının etkisiyle çok önemli eserler ortaya konulmuştur (Ahmad, 2019, s.50-51). Osmanlı Dönemi'ne gelindiğinde ise coğrafyanın gelişmesi, *Semerkant Okulu*'nun Astronomi ve Matematik

Coğrafya anlayışı ile gerçekleşmiştir (Sayılı, 1960). Özellikle Ali Kuşçu'nun etkisiyle bu dönemde yazılan eserlerde Astronomi temelli Matematik Coğrafya yaklaşımının etkili olduğu görülür. Osmanlı Dönemi'nde coğrafyanın bilim dünyasında haturı sayılır bir itibara ulaşmasında ünlü gezginler tarafından yazılmış seyahatnameler de büyük bir rol oynamıştır. *Seyahatname Coğrafyası* da denilen bu gelişme uzun süre *Tasviri Coğrafya* yaklaşımının Coğrafya biliminde temel yaklaşım haline gelmesine neden olmuştur. Osmanlıların yükselme döneminde devletin sınırlarının hızla genişlemesi de coğrafyaya olan ilginin artmasında etkili olmuştur. Devletin sınırlarının genişlemesi ve coğrafyaya olan ilgi, yoğun bir çeviri faaliyetini de beraberinde getirmiştir (Türkay, 1999). Ayrıca 16 ve 17. yüzyılda önemli özgün eserler de ortaya konulmuştur. Bunlardan Kâtib Çelebi'nin Cihannüması, Piri Reis'in Kitab-ı Bahriye'si, Seydî Ali Reis'in Kitab-ül Muhit'i ve Keşf-üz-zünun'u ile Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi batı dillerine çevrilmiş ve dünya çapında ün kazanmıştır. Ancak özellikle 18. yüzyıldan itibaren Avrupa'daki bilimsel gelişmelerin yeterince takip edilememesi Osmanlı Devleti'nin Coğrafya dâhil tüm bilimsel alanlarda Batı karşısında gerilemesine neden olmuştur.

Osmanlı medreselerinde coğrafyanın bir ders olarak ilk kez ne zaman okutulduğu bilinmemektedir. Yine Osmanlı medreselerinde Kuran, Hadis ve Fıkıh derslerinin anlaşılmasına vasıta olarak görülen ve *Alet ilimleri* de denilen Sarf, Nahiv, Lügat, Belagat, Kelam, Mantık, Hesap, Hendese, Heyet ve Tarih derslerinin yanı sıra Coğrafya da yer yer okutulmuştur (Uzunçarşılı, 1988; İzgi, 1997). 18. yüzyıl ve sonrasındaki savaşlarda yaşanan ağır yenilgiler Avrupa'daki teknik gelişmelere ilginin artmasına ve de coğrafyanın askeri stratejinin bir aracı olarak görülmesine neden olmuştur. Özellikle Osmanlı donanmasının Ruslar tarafından İzmir-Çeşme yakınlarında yakılması ve imha edilmesi bu açıdan bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Bu kapsamda Avrupa'nın teknik olanaklarını Osmanlı Coğrafyasına taşımak amacıyla açılan askeri okullarda Coğrafya ve Harita Bilgisi dersleri de okutulmuştur. Askeri okullarda okutulmaya başlayan coğrafya dersleri, Tanzimat Dönemin'den sonra açılmaya başlayan sivil okulların programlarında da yer almıştır. Bu dönemde çoğunluğu batıdaki eserlerin tercümesi olan çok sayıda Coğrafya ders kitabı yazılmıştır. Bu ders kitaplarının yazılmasında rütbe sahibi askerlerin de önemli rol aldıkları görülür (Yeşiltepe, 2010).

Osmanlı Dönemi'nde II. Mahmut zamanında açılan ve günümüzdeki ortaokulların bir nevi muadili olan rüşdiyelerin programlarında Coğrafya bir ders olarak yer almıştır (Nurdoğan, 2016, s. 59-66). O dönemin ilkokulları olan sıbyan mekteplerinde ise Coğrafyanın bir ders olarak okutulması ilk olarak 1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile gerçekleşmiştir. Bu nizamnameye göre Mekteb-i İbtidai ya da Sıbyan Mektepleri'nde Elifba, Kur'an-ı Kerim, Tecvid, İlm-i Hâl, Ahlak, Sarf-ı Osmanî, İmlâ, Kıraat, Mülahhas Tarih-i Osmanî, Hesap, Hüsn-i Hat ve Muhtasar Coğrafyayı Osmanî dersleri yer almıştır (Baltacı, 1999, s. 447). 1913 yılında Fransa'dan etkilenecek Tedrisat-ı İbtidâiye Kanûn-ı Muvakkati (Geçici ilköğretim kanunu) yürürlüğe girmiş ve bu dönemde de programlarda Coğrafya derslerine yer verilmiştir. 1915 yılında Darulfünun bünyesinde Coğrafya bölümü kurulmuştur. Bu olay, Türkiye'de Coğrafya eğitimi açısından da bir dönüm noktasıdır. Çünkü bu bölüm aracılığıyla yapılan akademik çalışmalar Türkiye'de Coğrafya biliminin ve Coğrafya öğretiminin geleceğini şekillendiren en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Dolayısıyla Coğrafya, Darulfünun bünyesinde Coğrafya bölümünün açılmasının ardından Cumhuriyet Dönemi'nde gerçek anlamıyla bir akademik disiplin hâline gelmiştir.

Türkiye’de ilkököl ve ortaoköl düzeyinde Coğrafyanın öğretimi uzun bir tarihsel deneyime sahiptir. Araştırmada ele alınan konu ile ilgili literatür incelendiğinde görölmektedir ki; Türkiye’de ilkököl ve ortaoköl düzeyinde Coğrafyanın öğretimi ile ilgili akademik çalışmalar yetersizdir. Bu kapsamda Osmanlı’dan Cumhuriyete geçiş döneminde Faik Sabri (Duran) tarafından hazırlanan eserler dikkat çekicidir. Faik Sabri 1914-1916 yıllarında yayınlanan “Çocuklara Coğrafya Hikâyeleri”, “Coğrafyada İlk Adım” ve “Çocuklara Coğrafya Dersleri” gibi eserlerinde yerinde gözlem ve arazi uygulamaları ile Coğrafyanın temel eğitim düzeyinde çocuklara sevdirmesinin önemi üzerinde durmaktadır. Günümüzdeki araştırma konusu ile ilgili akademik çalışmaların daha çok Sosyal Bilgiler ile ilgili olduğu ve tüm sosyal bilimlere bütüncöl bir bakış açısı ile hazırlandığı görülür. Keskin (2002), “II. Meşrutiyet’ten Günümüze Kadar Uygulanmış Olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırılması” adlı çalışmasında Sosyal Bilgiler kapsamındaki derslerde meydana gelen dönemseller değişim üzerinde durmaktadır. Bilgili (2009) “Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler” adlı çalışmasında ilköğretimde Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri ile başlayan ve daha sonra Sosyal Bilgiler başlığı altında yürütölen derslerin disiplinler arası bir bakış ile tarihseller gelişimini analiz etmiştir. Kan (2010), “ABD ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihseller Gelişimi” başlıklı çalışmasında ABD ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin gelişiminde etkili olan siyasi, sosyal ve ekonomik olaylara yer vermektedir. Çatak (2015), “Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitim Programlarının İncelenmesi” başlıklı çalışmasında öğretim programları içinde Sosyal Bilgiler derslerinin yerini tarihseller bir bakış açısı ile incelemiştir. Yalçın (2016), “Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi” adlı çalışmasında Sosyal Bilgilerin disiplinler arası bakışı ile öğretim programlarını değerlendirmiştir. Sözen ve Ada (2018) tarafından hazırlanan “2005 ve 2018 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının (SBDÖP) Karşılaştırılması” adlı çalışmada, 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler programları; yaklaşımlar, genel ve özel amaçlar, kazanımlar, öğrenme alanları, beceriler ve değerler ile ölçme ve değerlendirme yöntemleri açısından karşılaştırılmış ve bu iki program arasında önemli değerşiklikler tespit edilmiştir. İlk ve ortaoköl düzeyinde Coğrafya öğretimi ile ilgili Örs (2007) tarafından yapılan “İlköğretim Okullarında 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Program Yönünden İncelenmesi” adlı çalışmada 2005 6. sınıf programı içinde Coğrafyanın yeri, geçmiş programlar da incelenerek değerlendirilmiştir. Yeşiltepe (2010), “Osmanlı Dönemi’nde Coğrafyanın Müfredatta Yer Alması ve Hazırlanan İlk Ders Kitapları” başlıklı çalışmasında Osmanlı Dönemi’nde yazılmış çok sayıda Coğrafya ders kitabının olduğunu tespit ederek, bu eserler hakkında genel değerlendirmeler yapmıştır. Türk (2007), “Osmanlı Devleti İlköğretim Okulları Coğrafya Müfredat Programları” adlı çalışmasında Osmanlı okullarında modern anlamıyla Coğrafya derslerinin ilk ortaya çıkışını, ilkököl ve ortaoköl programında yer alma sürecini değerlendirmiştir.

İlgili literatürün incelenmesinin ardından ilköğretim düzeyinde Coğrafya öğretiminin tarihseller gelişiminin Sosyal Bilgiler alanındaki gelişmelerle birlikte ele alındığı görölmektedir. Bu çerçevede Cumhuriyet döneminde ilkököl ve ortaoköllerde Coğrafya öğretiminin tarihseller gelişimi şu alt dönemleri içermektedir: 1960 öncesi, 1960-1985 arası, 1985-1997 arası, 1997-2005 arası ve 2005 sonrası. 1960 öncesindeki öğretim programlarında çoğunlukla disiplinler yaklaşım benimsenmiş ve Coğrafya ayrı bir ders olarak okutulmuştur. 1960’lı yıllarda Amerikan Sosyal Bilgiler hareketinin de etkisiyle Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri birleştirilerek Sosyal Bilgiler dersleri oluşturulmuştur. Bu birleştirmede farklı disiplinlere ilişkin

konular art arda getirilmiş ve programda disiplinler arası bir entegrasyon yeterince gerçekleşmemiştir. 1985-1997 yılları arasında ise 1980 askeri darbesinin siyasi ve sosyal sonuçlarına bağlı olarak ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi programdan kaldırılmış ve onun yerine Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri getirilmiştir. 1998’de ise Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri tekrar Sosyal Bilgiler başlığı altında birleştirilmiş, ancak farklı disiplinlere ait bilgiler yine yeterince bütünleştirilememiştir. 2005 sonrasında ise tüm programlar yapılandırmacı yaklaşımın etkisiyle ve disiplinler arası bir anlayışla yeniden oluşturulmuştur. 2005 yılında başlayan ilköğretimde sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla öğretilmesine ilişkin yaklaşım günümüzde de devam etmektedir.

Amaç

“Türkiye’de İlköğretim Okullarında Coğrafya Öğretiminin Tarihsel Gelişimi” başlıklı bu çalışma ile Osmanlı’dan günümüze Türkiye’de ilkokul ve ortaokul düzeyinde Coğrafya öğretiminin yerini belirlemenin alan yazınına katkı sağlayabileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla araştırmanın amacı, Türkiye’de Cumhuriyet döneminde ilköğretim okullarında Coğrafya öğretiminin tarihsel gelişimini belirlemektir. Bu çerçevede içinde araştırma şu temel soruya cevap aramıştır: *Türkiye’de Cumhuriyet döneminde ilköğretim okullarında Coğrafya öğretimi nasıl bir gelişim göstermiştir?* Bu genel amaç doğrultusunda literatür incelemesinin ardından belirlenen dönemlerde Türkiye’de ilköğretim düzeyinde Coğrafya öğretimi ile ilgili şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Türkiye’de ilköğretim düzeyinde uygulanan öğretim programları içinde Coğrafya öğretiminin yeri nedir?
2. Türkiye’de ilköğretim düzeyinde Sosyal Bilgiler eğitimi içinde Coğrafya öğretiminin yeri nedir?
3. Türkiye’de ilköğretim düzeyinde Coğrafya öğretimi eğitim alanında yaşanan gelişmelerden ne şekilde etkilenmiştir?

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi yöntemine göre hazırlanmıştır. Doküman incelemesi süreci beş aşamadan oluşmuştur; (1) dokümanlara ulaşma, (2) orijinaliğin kontrol edilmesi, (3) dokümanların anlaşılması, (4) verilerin analiz edilmesi ve (5) verilerin kullanılması (Forster, 1995). Bu süreçte toplanan dokümanların araştırmanın tek veri setini mi oluşturacağı, ya da gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemlerine ihtiyaç olup olmadığına karar verilmesi önemli bir aşamadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 197). Bu sırada ilgili dokümanların tek veri seti olmasına karar verilmiştir.

Model ve Örneklem

Araştırmanın evrenini ilgili Tebliğler Dergilerinde yayımlanan ve Cumhuriyetten günümüze kadar uygulanan öğretim programları oluşturmuştur. Bu kapsamda Tebliğler Dergileri içeriğindeki 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962, 1968, 1990 ilkokul programları; 1924, 1927, 1931-1932, 1938, 1949, 1970-71, 1985 ortaokul programları; 8 yıllık kesintisiz eğitim sürecindeki 1998 ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programı; 2005 ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programı; kamuoyunda 4+4+4 sistemi olarak bilinen ve 12 yıllık zorunlu eğitim dönemindeki 2015 Sosyal Bilgiler öğretim programı ile 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programı incelenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın temel kaynağı, 1926'dan günümüze Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan Türkiye'de eğitimle ilgili her türlü resmi dokümanın yer aldığı *Tebliğler Dergisi*'dir. Bunun yanında Millî Eğitim Bakanlığının en üst danışma kurulu olan eğitimle ilgili her türlü detayın tartışılıp konuşulduğu *Millî Eğitim Şuraları*'nda alınan kararlar da incelemiştir. Çalışmada kullanılacak Tebliğler Dergilerine ve Millî Eğitim Şuraları'nda alınan kararlara Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığının (MEB) internet sitesinden online olarak ulaşılabilmektedir. Çalışma kapsamında, öncelikle amaca yönelik olarak tebliğler dergilerinin tüm sayılarına ulaşılarak, bu tebliğler dergilerinde Sosyal Bilgiler ve Coğrafya ile ilgili bölümler ile Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar düzenlenen tüm şura kararları incelenmiştir.

Verilerin Analizi

İlgili veri kaynaklarından toplanan veriler betimsel analiz tekniğine göre çözümlenmiştir. Betimsel analiz, içerik analizine göre daha yüzeyseldir ve araştırmanın kavramsal yapısının önceden belirlendiği durumlarda kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 223). Dolayısıyla araştırma sürecinde yapılan literatür incelemesi göstermektedir ki, Türkiye'de ilköğretim okullarında Coğrafya öğretiminin tarihsel gelişimi, Sosyal Bilgiler eğitiminin tarihsel gelişiminden farklı değildir. Sosyal Bilgilerin tarihsel gelişimi içindeki alt dönemler 1960 öncesi, 1960-1985 arası, 1985-1997 arası, 1997-2005 arası ve 2005 sonrası şeklinde oluşturulmuştur. Literatür incelemesi ile belirlenen bu alt dönemler içinde ilköğretim düzeyinde Coğrafya öğretiminde öğretim programları ve ders içerikleri açısından önemli farklılıklar söz konusudur. Elde edilen veriler de bu farklı tarihsel dönemlere göre işlenmiştir. Farklı tarihsel dönemler içerisinde yayımlanan öğretim programlarında Coğrafya derslerinin ağırlığının artması ya da azalması, Coğrafyanın diğer sosyal bilimlerin öğretimi ile ilişkisi ortaya konulmuştur. Ayrıca dönemsel farklılıkların nedenleri ve elde edilen bulgular, ilgili literatür aracılığıyla tartışılmış ve alana özgü değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Bulgular ve Yorum

Türkiye'de İlköğretim Okullarında Coğrafya Öğretiminin Tarihsel Gelişimi başlıklı bu araştırma şu alt dönemler üzerine yapılandırılmıştır: 1960 Öncesi Dönem, 1960-1985 Arası Dönem, 1985-1997 Arası Dönem, 1997-2005 Arası Dönem, 2005 ve Sonrası Dönem.

1960 Öncesi Dönem

Bu dönemde Coğrafya ilköğretim 4. sınıftan başlayarak lise son sınıfa kadar müstakil bir ders olarak programlarda yer almıştır. Osmanlı döneminde başlayan ve Batı Avrupa ülkeleri tarafından da benimsenen tek disiplinli anlayış devam etmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002). Dönemin şartları ile de ilgili olarak Coğrafya derslerinin içeriğinin oldukça yoğun olduğu görülür (Keskin, 2002). Bu durum Coğrafya derslerinin, iletişim olanaklarının yeterince gelişmediği o yıllarda, bireyin Türkiye'yi ve dünyayı daha fazla tanımaya dönük merakını giderebilecek en önemli araçlardan birisi olması ile ilgilidir. Dolayısıyla Coğrafya bu dönemde 4. sınıftan itibaren tüm öğretim kademelerinin programlarında yer almıştır. Ayrıca *Tabiat Bilgisi* olarak okutulan derslerin de içeriğinin bir bölümü Fiziki Coğrafya konularından oluşmuştur. Tabiat Bilgisi ya da günümüzdeki adıyla Fen Bilgisi derslerinin sadece Fizik, Kimya ve Biyoloji

derslerinden ibaret olmadığı, diğer doğa bilimlerini de kapsayan bir anlayışla okullarda okutulduğu görülmektedir.

1924 ilkokul programı, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk ilkokul programıdır. 3 Mart 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun etkisi altında hazırlanmıştır. Ancak Cumhuriyet öncesine göre köklü değişiklikler içermemekte ve bir geçiş programı özelliği göstermektedir (Tazebay, 2000, s.35). 1924 programında 3. sınıfta 1'er saat, 4 ve 5. sınıflarda 2'şer saat Coğrafya dersi bulunmaktadır (Maarif Vekâleti, 1924). 3. sınıftaki *Resimli Coğrafya* dersi içeriği görsel açıdan zenginleştirilmiş bir ders olarak tasarlanmıştır. Atatürk'ün eğitimle ilgili görüşleri ve özellikle John Dewey gibi yabancı uzmanların görüş ve önerileri doğrultusunda hazırlanan ilk kapsamlı ilkokul programı 1926 ilkokul programıdır. 1926 programındaki en önemli değişiklik bazı Coğrafya derslerini de etkileyen *Hayat Bilgisi* derslerinin programa konulmasıdır. Hayat Bilgisi dersinin temel amacı, çocuğun görüş ve anlayışına uygun bir şekilde içinde bulunduğu doğal ve toplumsal çevreyi bir bütün halinde kavratmaktır (Baymur, 1937). Dolayısıyla Hayat Bilgisi dersi bireyin çevreye uyum sağlayabilmesi için gerekli becerilerin kazandırılmasını hedeflemektedir. Esasen bireyin çevreye uyumu Coğrafyanın da temel amaçları arasında yer alır. Hayat Bilgisi dersinin programlara konulması hem doğa hem de toplum bilimlerine temel oluşturması açısından önemlidir. Böylece ilkokul 3. sınıfa kadar okutulan Sosyal Bilgilere ilişkin dersler ve de Coğrafya dersleri programdan kaldırılmıştır. 4 ve 5. sınıflarda ise Coğrafya ve Tarih dersleri 2'şer saat okutulmaya devam etmiştir. Coğrafya ve Tarih dersleri 1936 ve 1948 programlarında da aynı şekilde yer almıştır.

Coğrafya derslerinin 1924 ortaokul programında haftalık ders saati, 6. sınıflarda 2'şer saat, 7 ve 8. sınıflarda ise 1'er saat olarak belirlenmiştir (Maarif Vekâleti,1927). 1927'de 7. sınıflarda, 1938'de ise 8. sınıflardaki Coğrafya dersleri 2'şer saate çıkarılmıştır. 1949'da da bu süre korunmuştur (Kültür Bakanlığı, 1938; MEB, 1949). 1924, 1927, 1931, 1938, 1949, 1970 ortaokul programlarında da Coğrafya müstakil bir ders olarak programda yer almıştır. Bu dönemdeki programların haftalık ders saatleri belirlenirken Belçika müfredatı, içerik ve kitapları hazırlanırken ise Fransa'nın örnek alındığı görülür (Yücel, 1994). 1949'da toplanan IV. Millî Eğitim Şurası'nda Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin *Sosyal Bilgiler* adı altında birleştirilmesi ilk kez önerilmiştir. Bu durum sosyal bilimlerin temel eğitim düzeyinde birlikte okutulması adına ilk girişim olarak kabul edilebilir (Binbaşıoğlu, 1995). Ayrıca bu dönemde okullarda okutulacak Tarih kitapları şartnamesinde, bu kitaplarda yer alacak konuların mümkün olduğu kadarıyla öğrencilerin Coğrafya bilgileri ile paralel olarak ilerletilmesi önerilmiştir. Yine bu dönemde Tarih ve Coğrafya dersleri tek bir öğretmen tarafından yürütülmekte, öğretmen atamaları için yapılan sınavlarda bu iki dersten ortak sınav yapılmakta ve öğretmen adayının bu iki dersi de okutabilme niteliğine sahip olması istenmektedir (Maarif Vekilliği, 1939).

II. Dünya Savaşı'nın ardından birçok alanda olduğu gibi Türk eğitim sistemi üzerinde de ABD etkisi daha baskın hale gelmiştir. II. Dünya Savaşı öncesinde Türkiye'de ilk ve ortaokullarda ayrı ayrı okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerine karşılık ABD'de Sosyal Bilgiler adı altında tek bir ders okutulmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'deki ilk ve ortaokullarda da Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin birleştirilmesine dönük çalışmaların arttığı görülür. Bu kapsamda öğretim programlarında köklü değişimler yapılmaya başlanmıştır.

1960- 1985 Yılları Arası Dönem

Bu dönemde artık ilkokul programlarında Coğrafya adında müstakil bir ders bulunmamaktadır. Nitekim 1962 yılında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri “Toplum ve Ülke İncelemeleri” olarak birleştirilmiştir (MEB, 1962). Aslında 1962 programındaki Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi içeriğinde derslerin birleştirilmesi sadece bu derslerin art arda getirilmesinden ibaret olmuş, disiplinler arası bir ilişkilendirme yapılmamıştır. Toplum ve Ülke İncelemeleri programında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri ayrı ayrı başlıklarda sunulmuş ve Coğrafya konuları da disiplinler bir anlayışla belirlenmiştir. Bu programda % 48 Tarih, % 30 Yurttaşlık Bilgisi ve % 22 Coğrafya konularına yer verilmiştir ve dolayısıyla da en az pay Coğrafyaya ayrılmıştır (Örs, 2007, s. 13). ABD’de 1960’lı yıllarda etkili olan *Yeni Sosyal Bilgiler Hareketinin* etkisiyle öğretim programlarında yapılan köklü değişimler Türkiye’deki 1968 Sosyal Bilgiler programının ilkelerini belirleyen temel etken olmuştur (Bilgili, 2009). 1968 programı Türkiye’deki en uzun ömürlü ilkokul programıdır ve önceki programdaki Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin adı *Sosyal Bilgiler* olarak güncellenmiştir (MEB, 1968). 1968 programında *İlimiz ve Bölgemiz, Türkiye’imiz* gibi ünitelerde Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi konuları kısmen başarılı sayılabilecek bir şekilde ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla Coğrafyanın disiplinler arası doğasından yararlandığı ve Coğrafyanın bu ilişkilendirmede bir temel oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 1968 Sosyal Bilgiler Programı içeriğinde Coğrafya konularının öğretiminde *yakından uzağa ilkesine* kuvvetli bir vurgu söz konusudur. Öğrenciye önce içinde yaşadığı ilden ve bölgeden başlayarak sonra Türkiye, komşu ülkeler ve bölgeler ile dünyanın diğer ülke ve bölgelerinin öğretilmesi hedeflenmiştir. 1968’de oluşturulan Sosyal Bilgiler dersinin amaçları, içeriği ve öğretim yöntemleri 2004 yılına kadar önemli ölçüde korunmuştur.

Ortaokullarda Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin birleştirilmesi 1970’den sonra gerçekleştirilmiş ve yeni dersin adı yine Sosyal Bilgiler olmuştur. Ancak 1970’de ortaokul programlarında Sosyal Bilgiler dersine yer verilmesine rağmen 1975 yılına kadar Tarih ve Coğrafya dersleri de ayrıca bağımsız birer ders olarak okutulmaya devam etmiştir. Sosyal Bilgiler dersi 6 ve 7. sınıflarda 5’er saat, 8. sınıfta ise 4 saat olarak planlanmıştır. Ayrıca *9. Millî Eğitim Şurası*’nda ilkokul ve ortaokullardaki Sosyal Bilgiler derslerinin bütünleşik ve sarmal eğitim yaklaşımı ile ilişkilendirilmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye’de 1960’larda başlayan 1970’lerde de devam eden bu müfredat bütünleştirme girişimleri, ABD’deki müfredat bütünleştirme girişimlerinin gecikmiş bir yansımasıdır. Ancak yine bu dönemde Türkiye’de Sosyal Bilgiler başlığı altında yapılan bu bütünleştirme girişimlerinde disiplinler arası öğrenme alanları yeterince ortaya konulamadığından disiplinler yaklaşımının etkisi devam etmiştir. Ayrıca 1974 ortaokul programında ilk kez seçmeli derslere yer verilmiştir (MEB, 1974). Seçmeli derslerin programlara konulması Türkiye’de eğitim alanında bireysel farklılıkları önemseyen ve demokratik bir eğitim anlayışına doğru önemli bir aşama olarak değerlendirilebilir.

1985-1997 Yılları Arası Dönem

1980 Askeri Darbesinin ardından, darbe öncesinde artan toplumsal kutuplaşmaları ve ayrışmaları azaltma ve millî birlik oluşturma iddiasıyla 1985 yılında ortaokul düzeyinde okutulan Sosyal Bilgiler dersleri kaldırılmış yerine Millî Coğrafya, Millî Tarih ve Vatandaşlık Bilgileri dersleri programa eklenmiştir (MEB, 1985). Ayrıca ilköğretim düzeyinden üniversitelere kadar Türk İnkılap Tarihi derslerinin neredeyse tüm programlara eklenmesi de benzer kaygıları gidermeye yönelik bir girişim olarak görülebilir. Böylece 1960’lı yıllarda

başlayan disiplinler arası öğretim girişimi terk edilmiştir. İlgili karar gereğince 1985-1986 öğretim yılı itibariyle 6 ve 7. sınıflarda haftada 2'şer saat Millî Coğrafya ve Millî Tarih dersleri ile 8. sınıflarında haftada 3 saat Vatandaşlık Bilgisi derslerinin okutulmasına başlanmıştır.

Türkiye'deki en uzun ömürlü ilkokul programı olan 1968 programı kapsamındaki 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler programı 1990 yılında güncellenmiştir (MEB, 1990). Ancak güncellenen bu yeni programın da amaç ve içerik yönünden 1968 programına çok benzediği görülür (Çatak, 2015, s.83). Ayrıca Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı 1996 yılı başında eğitim fakülteleri öğretmen yetiştirme programlarının güncellenmesine yönelik bir çalışma başlatmış ve bu çalışmanın sonucunda fakültelerde yeni lisans programları açılması ve ortaöğretim alan öğretmenliklerinin lisansüstü düzeye çekilmesi gibi önemli değişiklikler yapılmıştır (YÖK, 1998, s.3). Bu kapsamda Türkiye'de ilk defa Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı kurulmuş ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri yetiştirilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla bu yeni lisans programından öğretmen adayları mezun oldukları zaman, önceden Tarih ya da Coğrafya öğretmenleri tarafından yürütülen Sosyal Bilgiler dersleri, artık bizzat Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Ayrıca Tarih ve Coğrafya öğretmenlikleri programları da süreç içinde bu güncellemelere paralel olarak yeniden düzenlenmiştir. Çünkü önceden Tarih ve Coğrafya öğretmenleri ilköğretim okullarına Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak da atandıkları için bu dersi yürütebilmek adına Tarih Öğretmenliği lisans programına konulan fazladan Coğrafya dersleri ya da Coğrafya Öğretmenliği lisans programlarındaki fazladan tarih dersleri programlardan kaldırılmıştır.

1997-2005 Yılları Arası Dönem

1997'de yasal bir düzenleme yapılarak ilkokul ve ortaokul ibareleri ilköğretim okulu olarak değiştirilmiştir. İlgili 4306 sayılı yasanın 1. maddesi şöyledir: "İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir". İlgili yasa gereğince öğretim programları da yenilenmiştir. Bu kapsamda 1998 yılında ilköğretim Sosyal Bilgiler programı hazırlanmıştır. Buna göre 4. sınıftan 7. sınıfa kadar haftada 3'er saatlik Sosyal Bilgiler dersi programda yer almıştır. 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında da disiplinler arası ve sarmal eğitime vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda programın 6. maddesindeki "Konular Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık, Ekonomi, Psikoloji, Sosyoloji, Antropoloji, Hukuk ve Eğitim alanlarıyla ilişkili olmak üzere çok yönlü bütün olarak işlenir" ifadesi de bu vurguya işaret etmektedir (MEB, 1998, s. 533). Ayrıca bu program sosyal bilimlere yaklaşımına uygun bir şekilde Tarih ve Coğrafyanın dışında Sosyoloji, Ekonomi, Hukuk, Siyaset Bilimi gibi sosyal bilimlerin diğer disiplinlerine ait konuları da içermektedir. 1998 programında disiplinler arası entegrasyona kuvvetli vurgu yapılmış olmasına rağmen uygulamada disiplinler arası öğretim yeterince gerçekleştirilememiştir. Bunun ana nedeni programın disiplinler arası öğrenme alanları ve kazanımlar çerçevesinde değil de; disiplinler yaklaşımının bir ürünü olan ünite ve konu çerçevesinde oluşturulmuş olmasıdır.

2005 Sonrası

Türk eğitim sistemi 2004 yılında başlayan ve 2005 yılında üzerinde yoğun olarak tartışılan ve eğitim sisteminde köklü değişiklikler içeren yeni bir program geliştirme süreci yaşamıştır. Bu kapsamda eğitimin neredeyse tüm kademelerindeki öğretim programlarında reform olarak nitelendirilebilecek değişiklikler gerçekleştirilmiştir (Bulut, 2008; Erdoğan vd., 2015). Bu çalışmalarının temelinde okullarda yetişen öğrencilerin piyasanın talep ettiği insan

gücü profiline hep altında kalması, toplumda yaşanan birçok problemin eğitim sistemi ile ilişkilendirilmesi vb. nedenler yatmaktadır. Bu problemlerin çözümü için en kestirme yol olarak, özellikle gelişmiş ülkelerdeki güncel eğitim uygulamalarından yararlanma yoluna gidilmiştir. Sonuç olarak yeni öğretim programları yapılandırmacı yaklaşım ve dünyadaki çağdaş eğilimler doğrultusunda geliştirilmiştir.

Bu kapsamda ölçme ve değerlendirme alanında yapılandırmacılığa dayalı alternatif değerlendirme yaklaşımlarına yer verilmesi, derslerin ezbercilikten uzak, hayatın içinden, eğlenceli ve kullanılabilir olması, öğretmenlerin öğrencilere doğrudan bilgi aktarma yerine sadece yol göstereceği etkinliklerin kullanılması, dünya ile entegrasyon ve AB standartlarının göz önünde bulundurulması, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma sorgulama, problem çözme, bilgi teknolojisini kullanma, girişimcilik becerilerinin tüm dersler için ortak olarak artırılması hedeflenmiştir (MEB, 2005b). *Yapılandırmacılık* olarak Türkçede yaygınlaşan bu anlayış ile önceki programlarda egemen olan davranışçı yaklaşım terk edilerek, bireysel farklılıklara önem veren öğrenci merkezli yeni bir yaklaşım uygulanmaya başlamıştır (Bilgili, 2009). Temelde bu yaklaşım öğretmen merkezli ve ezberci eğitime karşıdır. Ayrıca öğrenciyi merkeze alan bir eğitimin gerekliliği vurgulanmaktadır. Yeni program, ünitelerin yerine öğrenme alanlarını, konuların yerine ise kazanımları koymuştur. Yani programlar disiplinler arası öğrenme alanları ve kazanımlar üzerine inşa edilmiştir. Programlarda ilk defa yer alan *öğrenme alanı* kavramı da; birbiri ile ilişkili bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak görülen ve öğrenmeyi organize eden disiplinler arası bir yapı olarak tanımlanmıştır (MEB, 2018, s.10). Dikkat çeken önemli bir nokta 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Amerika Birleşik Devletleri, Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin 1994'de Sosyal Bilgiler Programı için belirlediği ana konular ve öğrenme alanlarına çok benzemektedir.

2005 yılında yapılan bu radikal değişiklikler günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir. Ancak eğitimin nicelikle ilgili bazı problemlerinin henüz çözülememiş olması nedeniyle yapılandırmacı bir eğitimin okullarda uygulanması yeterince mümkün olmamaktadır. Ayrıca yapılandırmacı bir yaklaşımla geliştirilen öğrenme alanları ve kazanımların, tek bir disiplinin bakış açısı ile elde edilemeyeceği açıktır. Bu kapsamda kendisi disiplinler arası bir niteliği sahip olan Coğrafya, okullarda yapılandırmacı eğitimin başarılı olması için önemli katkılar sağlayabilir. Bununla beraber Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar ki süreçte ilköğretim bünyesinde yer alan Sosyal Bilgiler kapsamındaki derslerin ağırlıklarının genel olarak bir azalma eğilimi gösterdiği dikkat çekmektedir. Bu minvalde Coğrafya konularının da bu azalma eğiliminden olumsuz etkilendiğini belirtmek gerekir.

Tartışma ve Sonuç

Türkiye'de ilköğretim okullarında modern anlamda ilk Coğrafya öğretimi Osmanlı Döneminde başlamıştır. Önce askeri okulların programlarında Coğrafya ve Harita Bilgisi dersleri yer almıştır. Ardından Tanzimat Dönemi'nde modernleşme girişimlerini sivil alana da taşımak ve devlete memur yetiştirmek için açılan rüşdiyelerin programlarında da Coğrafya derslerine yer verilmiştir (Gündüz, 2016, s. 239-240). 1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile dönemin ilkokulları olan Sıbyan Mekteplerinde de Coğrafya dersleri yer almıştır (Türk, 2007). Cumhuriyet döneminde de 1962 yılına kadar ilkokul ve ortaokul programlarında Coğrafya dersleri okutulmuştur. Ayrıca Türkiye'de ilköğretim okullarında Coğrafya dersleri erken cumhuriyet döneminde disiplinler yaklaşımının etkisiyle müstakil bir ders olarak okutulmuştur. Bunda eğitim sistemi üzerinde Osmanlı Devleti'nden itibaren devam eden Kıta Avrupa'sının

model alınması etkili olmuştur. Özellikle Fransız etkisi öne çıkmıştır. Eğitim sisteminin teşkilatlanması, eğitim yasa ve yönetmeliklerinin oluşturulması ve hatta okulların ders programlarında Fransız etkisi uzun süre devam etmiştir (Ergün, 1990).

Türkiye’de 1931 yılından itibaren öğretim programlarında ve ders kitaplarında bizzat Atatürk tarafında dile getirilen *Türk Tarih Tezinin* etkisi görülür. Türk Tarih Tezi Türklerin tarihinin sadece Osmanlı’dan ibaret olmadığını ve çok eskilere hatta *Hititlere* ve *Sümerlere* kadar dayandığını iddia etmektedir (Zürcher, 2001, s. 264-266). Ayrıca bu dönemde batılılaşma ekseninde yapılan Atatürk devrimlerinin de öğretim programlarını ve ders kitaplarını şekillendirdiği görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerini ulus-devlet inşa etme sürecinde etkili bir araç olarak kullanmıştır (Yağcı, 2016). Nitekim 1949 Coğrafya öğretim programında: “Coğrafya dersinde öğrenci yurdunu daha çok sevecek, daha yüksek, daha mesut görmek isteyecek, yurdunda gittikçe artmakta olan yolların, okulların, bankaların, fabrikaların ve diğer ekonomi ve bayındırlık kurumlarının değerini daha iyi anlayacak ve yurdun kültür, bayındırlık, ekonomi, sağlık, refah yollarında kalkınmasında kendisine düşen ödevlerin kıymetlerini daha iyi takdir edecektir” (MEB, 1949) denilmektedir.

II. Dünya Savaşı’ndan sonra Türk eğitim sistemi üzerindeki belirleyici etkinin Kıta Avrupa’sından Kuzey Amerika’ya kaydığı görülür. II. Dünya Savaşı’ndan önce ABD’de Sosyal Bilgiler öğretim programlarında Tarih konuları ağırlıkta iken II. Dünya Savaşı’nın ardından, Coğrafya daha önemli hale gelmiş, dersler daha çok Coğrafya, strateji ve savaş konularını içermeye başlamıştır (Evans, 2004; Kan, 2010). Türkiye’de ise II. Dünya Savaşı’ndan sonra ABD’de başlayan yeni Sosyal Bilgiler hareketinin bir yansıması olarak Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık bilgisi derslerinin ayrı ayrı dersler olarak okutulması yerine Sosyal Bilgiler adı ile tek bir ders altında birleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu birleştirme ABD’deki yeni Sosyal Bilgiler hareketinin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. 1960’lı yıllarda ABD’de yeni Sosyal Bilgiler hareketinin ortaya çıkmasında ise Bruner’in buluş yolu ile öğrenme kuramı etkili olmuştur. Bruner müfredatın sarmal olması gerektiğini, üniversite düzeyindeki bir kavramın ilkökul çocuklarına da basitleştirilip öğretilebileceğini savunmaktadır. Hatta çocukların yetişkinlerle aynı türden benzer etkinlikler yapmasının eğitimde en iyi yöntem olduğunu iddia etmektedir. Başka bir ifade ile çocuklar Tarihçi, Siyaset Bilimci, Coğrafyacı ve Antropoloğun yaptığı şeyleri aynen yapmalıdır. Bu kapsamda çocuklara özellikle Sosyoloji, Antropoloji ve Ekonomi gibi disiplinlerin ana ilkelerinin tanıtılması önemlidir (Zarrillo, 2011). Ayrıca II. Dünya Savaşı’nın ardından neredeyse tüm dünyayı etkileyen nüfus patlaması, köyden kente göçler, hızlı kentleşme, kadın hakları gibi sorunlar sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir.

Türkiye’de öğretim programlarında yapılan radikal değişikliklerin sosyopolitik ve sosyoekonomik dönüşüm dönemleri ile yakından ilgili olduğu görülmektedir. Özellikle askeri darbe dönemleri bu dönüşümlerin en önemli nedenlerinden biri olarak dikkat çeker. Yine bu dönüşümlerde dış etkilerin de önemli bir paya sahip olduğu görülür. Bu kapsamda öğretim programlarında en köklü değişikliklerden biri, 1980 Askeri Darbesi’nin ardından yapılmıştır. 1980 Askeri Darbesi öncesinde yaşananlar, ideolojik kamplaşmaları ve toplumsal kutuplaşmaları artırmıştır. Darbe yönetimi bu ayrışmaları ortadan kaldırmak için milliyetçilik, din ve Atatürkçülük etrafında bir uzlaşma girişiminde bulunmuştur (Aktaş, 2011). Darbecilere göre ülkeyi bu noktaya getiren temel sorun Atatürkçülükten uzaklaşmadır. Bu nedenle eğitim programlarında, ana sınıftan itibaren üniversite dâhil her öğretim

kademesinde, öncesine göre artan bir şekilde Atatürkçülüğün önemi, anlamı ve Atatürk devrimlerine bağlılığın gereği üzerinde durulmuş ve ders saatlerinin sayısı da artırılmıştır. Din derslerinin zorunlu hâle gelmesi, eğitim dilinin sadece Türkçe olduğunun anayasada belirtilmesi ve YÖK'ün kurulması gibi günümüzde de eğitim hayatını etkileyebilecek önemli kararlar alınmıştır. Toplumdaki ideolojik ayrışmaları ve kutuplaşmaları ortadan kaldırmak ve ulusal birlik oluşturmak adına 1985 yılında ortaokullardaki Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı yürürlükten kaldırılarak yerine Millî Tarih, Millî Coğrafya, Vatandaşlık Bilgileri diye üç ayrı ders programa eklenmiştir (MEB, 1985).

1985 Millî Coğrafya Programında Coğrafyanın yakından uzağa ilkesinden ziyade Türklerin yaşadığı tüm coğrafyalara önemli bir yer ayrılmıştır. Oysa 1985 öncesi Sosyal Bilgiler Programında Coğrafya konularının işlenişinde yakından uzağa ilkesinin önemi vurgulanarak, Coğrafya öğretiminde ağırlığın yakın çevreye ayrılması, daha sonra Türkiye'nin diğer bölgelerinin öğretilmesi, başka milletlere ve ülkelere ancak Türkiye'yi ilgilendirdiği kadarıyla yer verilmesi önerilmiştir (MEB, 1969). 1985'deki Millî Coğrafya yaklaşımı ulus-devletin ve cumhuriyetin kuruluş felsefesini oluşturan vatandaşlık ve toprak bağı esasına dayalı Fransız tarzı "teritoryal milliyetçilik" (Smith, 1994, s. 112) anlayışından da önceki dönemlerle kıyaslandığında daha fazla bir uzaklaşmaya işaret etmektedir. Başlangıçta yeni Türkiye Cumhuriyetinin siyasi sınırları ile kesişen vatan topraklarının sınırları adeta kutup bölgesine komşu Yakutistan'a kadar uzatılmıştır. Bu nedenle *Millî Coğrafya* Türklerin yaşadıkları coğrafya olarak düşünülmüştür. Nitekim 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve soğuk savaşın sona ermesinin ardından bu durum bir reel politik mesele haline gelmiş, özellikle yeni bağımsızlığını kazanmış Türk cumhuriyetleri sayesinde Türkiye'de *Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk Dünyası* (Copeaux, 2016, s. 18) söylemi siyasetin gündeminde de önemli bir yere sahip olmuştur. Ardından bu söylem diplomasi, eğitim, kültürel çalışmalar ve ekonomik ilişkilere yansımıştır. Dönemin başbakanı Turgut Özal'ın Sovyetlerin dağılmasından sonra dünyanın alacağı yeni şekil, Orta Asya'nın kavuşacağı yeni harita ve Türkiye'nin bölgede oynayacağı rol ile ilgili zaman zaman Adriyatik Denizi'nden Çin Seddi'ne kadar uzanan Türk nüfus bölgesinden söz etmesi önemlidir (Kozlu, 1994, s. 16-20). Dolayısıyla 1985 öğretim programında Adriyatik'ten Çin Seddi'ne ve hatta Yakutistan'a kadar bir coğrafyanın öğretim programına eklenmesi bu siyasal gelişmeler ile yakından ilgilidir. Ayrıca 1985 programı ile 1960'larda başlayan ve eğitim sisteminin temelini oluşturan sarmal ve bütünleşik müfredat çabalarından da bir uzaklaşma söz konusu olmuştur.

1997'de ise 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçiş yapılmıştır. Bu süreçte Millî Coğrafya ve Millî Tarih dersleri programdan kaldırılmış ve 4. sınıftan 7. sınıfa kadar okutulacak Sosyal Bilgiler dersi programa tekrar konulmuştur. Kesintisiz 8 yıllık zorunlu eğitimde Sosyal Bilgiler derslerinde tekrar sarmal bir müfredat vurgusu yapılmıştır. Ancak program, daha önceki programlardaki gibi ünite ve konular ekseninde disiplinler bir yaklaşımla geliştirilmiştir. Bu nedenle de Coğrafya konularının disiplinler bir yaklaşımla ele alındığı görülür. Türkiye'de ilk ve ortaokullarda sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla işlenmesine 1960'lı yıllarda başlanmış olmasına ve öğretim programlarında disiplinler arası öğretime kuvvetli bir vurgu yapılmasına karşılık uzun yıllar program içeriklerinde ve uygulama alanında yeterince bir başarı elde edilememiştir. Bu başarısızlık bütün programların disiplinler arası bütünleşik bir anlayışa göre hazırlanmamış olması, ders kitaplarının disiplinler arası bir bakış açısı ile hazırlanmaması, öğretmenlerin disiplinler arası öğretim yeterliliklerine sahip olmamaları ve en önemlisi toplum

olarak disiplinler arası işbirliğine hazır olunmaması ile ilişkilendirilebilir (Sağdıç ve Demirkaya, 2014).

2005 yılında ise ilk kez disiplinler arası öğrenme alanları ve kazanımlar ekseninde bir program hazırlanmıştır. Ayrıca 2005'ten günümüze kadar ki program geliştirme yaklaşımları disiplinler arası bir anlayışa dayandırılmıştır. Bu anlayışa göre Sosyal Bilgiler dersi; başta Tarih ve Coğrafya olmak üzere; Sosyoloji, Psikoloji, Ekonomi, Siyaset bilimi, Etnografya, Arkeoloji gibi bütün sosyal bilimleri disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan, elde edilen disiplinler arası bilgiyi güncel sosyal problemlere göre öncelik sırasına koyarak pragmatik bir yaklaşımla değerlendiren ve ilköğretim düzeyinde çocuklara öğretilmesini amaçlayan bir ders olarak görülmektedir. Programların disiplinler arası bir nitelik kazanmasında Coğrafyanın disiplinler arası özelliğinden yararlanılması da ayrıca önemlidir. Türkiye'de 2018 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programı öğrencilerin “yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmelerini” (madde 5) ve “ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermelerini” (madde 17) amaçlamıştır (MEB, 2018). Dolayısıyla ilköğretim düzeyinde mekânı algılama, harita okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, toplumsal sorunlara, ülke ve dünya meselelerine karşı duyarlılık gibi coğrafi becerilerin kazandırılmasına yer verilmiştir.

Bazı coğrafi becerileri de kapsayan ve güncel öğretim programlarında da vurgulanan mekânı algılama ve mekânsal düşünme becerilerinin erken çocukluk döneminden başlayarak okul programlarında yer alması önemlidir. Çünkü STEM başarısını da etkileyen mekânsal yeteneklerin temel eğitim düzeyinde kolay uygulanabilir olduğu tespit edilmiştir (Uttal vd., 2013). Ayrıca günümüzde mekânsal okuryazarlık, dilbilimsel ve sayısal okuryazarlık kadar önemli hale gelmiştir (Perkins vd., 2010). 2010 yılında, ABD Eğitim Sürecinin Ulusal Değerlendirmesi (NAEP) Coğrafya raporunda, 4. sınıf öğrencilerinin coğrafi bilgi ve beceri edinme konusunda geciktiklerini ortaya koymuştur (NCES, 2010). Bu gecikme ilköğretimde Sosyal Bilgiler derslerine ayrılan zamanın bir azalma eğiliminde olması da düşünüldüğünde kaygıların artmasına neden olmaktadır.

İlkokul ve ortaokul programlarında Coğrafya derslerinin okutulmasında Türkiye uzun bir deneyime sahiptir. Bu deneyimden daha fazla yararlanılması günümüzde Coğrafya eğitiminin yaşadığı problemlerin çözümüne önemli ölçüde katkı sağlayabilir. Çünkü Coğrafya öğretiminde yaşanan güncel problemlerin önemli bir tarihsel geçmişe dayandığı bilinmektedir. Örneğin Cumhuriyet dönemindeki birçok öğretim programında da sürekli vurgulanan Coğrafyanın dağ, ova, akarsu vb. ezberletildiği bir ders olmadığı vurgusu Osmanlı döneminde de dile getirilmiştir (Duran, 1915, s. 2-3). Yine Coğrafya eğitiminde gezi-gözlem yönteminin önemi öğretim programlarında sürekli yer almıştır. Coğrafya eğitiminde bu sorun da günümüzde yaşanmaya devam etmektedir. Yine özellikle 1980 Askeri Darbesi'nin ardından ortaya çıkan Millî Coğrafya yaklaşımı ve bu bağlamdaki müfredat tartışmaları *millî* ve *yerli* kavramları ekseninde günümüzde de devam etmektedir. Oysa 2019 yılında Türkiye'deki ilköğretim okullarında okutulan ve Coğrafya konularını da kapsayan Sosyal Bilgiler programlarındaki öğrenme alanları ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin ABD için hazırladığı öğrenme alanlarının adeta bir kopyası gibidir (Sağdıç, 2018, s. 299). Dolayısıyla Sosyal Bilgiler eğitimi için Türkiye'nin sosyal problemlerini önceleyen, yerel sorunlara göre şekillenen öğrenme alanları ve kazanımlar ekseninde bir öğretim programının hazırlanması önemlidir. Coğrafya öğretiminde *yakından uzağa ilkesi* de Osmanlı'dan günümüze önemli bir

tartışma konusu olmasına rağmen bu sorun da yaşanmaya devam etmektedir. Yaşanılan yakın çevre yeterince tanınmadan uzak bölgelerin öğretilmesine dönük öğretime devam edilmektedir. Oysa 1913 tarihli ilkököl Coğrafya ders programında okulun bulunduğu yerin hareket noktası olarak kabul edilmesi ve yakından uzağa ilkesine uyulmasına vurgu yapılmıştır (Keskin, 2002, s. 128-130).

Tüm bu nedenlerden dolayı elde edilen sonuçlara bağlı olarak Türkiye’de ilköğretim düzeyinde Coğrafya öğretimi ile ilgili aşağıda bazı öneriler geliştirilmiştir:

1. Sosyal Bilgiler eğitimi içinde Coğrafyanın disiplinler arası özelliğinden daha fazla yararlanılarak, Coğrafya ile ilgili yeni kazanımların geliştirilmesi,
2. Coğrafi bilgi ve beceriler ile mekânsal okuryazarlığın okul öncesi dönemden başlayarak tüm öğretim kademelerini kapsayacak şekilde öğretiminin planlanması,
3. Okullarda Coğrafya öğretiminde gezi ve gözlem uygulamalarında yaşanan olumsuzlukları gidermek için bir eylem planının oluşturulması,
4. Öğretim programlarındaki öğrenme alanlarının yerel ve bölgesel sorunlar dikkate alınarak tüm paydaşların katılımı ile yeniden oluşturulması,
5. İlkokul ve ortaokul düzeyinde Coğrafya öğretimi ile ilgili tarihsel deneyimden daha fazla yararlanılması için bu konudaki akademik çalışmaların artırılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Aktaş, E. (2011). *12 Eylül 1980 Askeri darbesi ve tarih öğretimine etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baltacı, C. (1999). *Osmanlı Devleti’nde eğitim ve öğretim, Türkler*. C.XI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Baymur, A. F. (1937). *Hayat bilgisi öğretimi*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Bilgili, A. S. (2009). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve Sosyal Bilgiler. *Bilgili, A. S. (Ed.), Sosyal Bilgilerin Temelleri (2. Baskı) içinde (2-31)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşoğlu, C. (1995). *Türkiye’de eğitim bilimleri tarihi (Araştırma- İnceleme Dizisi)*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Bulut, İ. (2008). Yeni ilköğretim programlarında öngörülen öğrenci merkezli uygulamalara ilişkin öğretmen görüşleri (Diyarbakır ili örneği), *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 56, 521-546.
- Copeaux, E. (2016). Tarih ders kitaplarında (1931-1993) *Türk tarih tezinden Türk-İslâm sentezine* (Çev. Ali Berktaş), 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çatak, M. (2015). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 19(62), 69-94.
- Duran F. S. (1914). *Çocuklar için coğrafya hikâyeleri*, İstanbul: Şems Matbaası.
- Duran F. S. (1914). *Coğrafyada ilk adım*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Duran F. S. (1915). *Çocuklara coğrafya dersleri*. İstanbul: Kanaat Matbaası.
- Duran F. S. (1915). *Okullarda coğrafya öğretimi*. İstanbul: Kanaat Matbaası.
- Duran F. S. (1916). *Çocuklara coğrafya kıraatleri*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.

- Erdoğan M., Kayır Ç.G., Kaplan H., Aşık Ünal Ü.Ö., Akbunar Ş. (2015). 2005 yılı ve sonrasında geliştirilen öğretim programları ile ilgili öğretmen görüşleri; 2005-2011 yılları arasında yapılan araştırmaların içerik analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 171-196.
- Ergün, M. (1990). Türk eğitim sisteminin batılılaşmasını belirleyen dinamikler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 17, 453-457.
- Evans, R. W. (2004). *The social studies wars- what should we teach the children*. New York ve London: Teachers College Press.
- Forster, N. (1995). The analysis of company documentation. C. Cassell, G. Symon (Eds.): *Qualitative Methods in Organizational Research: A Practical Guide*. London: Sage Publications.
- Gündüz, M. (2016). *Maariften eğitime*. İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.
- İzgi, C. (1997). *Osmanlı medreselerinde ilim, tabii ilimler*. Cilt II, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kan, Ç. (2010). ABD ve Türkiye’de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 663-672.
- Keskin, Y. (2002). *II. Meşrutiyet’ten günümüze kadar uygulanmış olan sosyal bilgiler öğretim programlarının analizi ve karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kozlu, C. (1994). *Türkiye mucizesi için, vizyon arayışları ve Asya modelleri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- National Center for Education Statistics (NCES) (2010). *The nation’s report card: geography 2010*. Washington, D.C.: Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, <https://nces.ed.gov/nationsreportcard/pubs/main2010/2011467>, Erişim Tarihi: 02.09.2018.
- Nurdoğan, A.M. (2016). *Modernleşme Dönemi’nde Osmanlı’da ilköğretim*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Örs, H. (2007). *İlköğretim okullarında 6. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının program yönünden incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, C. ve Oltuoğlu, R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Perkins, N., E. Hazelton, J. Erickson ve W. Allan (2010). Place-based education and geographic information systems: enhancing the spatial awareness of middle school students in maine. *Journal of Geography*, 109(5), 213-218.
- Sağdıç, M. (2018). Sosyal bilgiler öğretim programlarının disiplinler arası öğretim yaklaşımına göre değerlendirilmesi. *X. Uluslararası Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Kongresi*, Ohri / Makedonya.
- Sağdıç, M. ve Demirkaya, H., (2014). Evaluation of interdisciplinary teaching approach in geography education. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 386-410.
- Sayılı, A. (1960). *The observatory in Islam and its place in the general history of the observatory*. VII(38), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Sayyid Maqbul Ahmad, (2019). Coğrafya, Türkiye Diyanet Vakfı (TDV), Diyanet İslam ansiklopedisi (DİA), <https://islamansiklopedisi.org.tr/cografya> (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

- Smith, Anthony D. (1994). *Millî kimlik*, (Çev. Bahadır Sina Sener). (1.Baskı.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sözen, E., Ada, S. (2018). 2005 ve 2018 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının (SBDÖP) karşılaştırılması. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(1), 53-71.
- T.C. Maarif Vekâleti (1924). *İlk mekteplerin müfredat programı*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- T.C. Maarif Vekâleti (1926). *İlk mekteplerin müfredat programı*. İstanbul: Millî Matbaa.
- T.C. Maarif Vekâleti (1927). *1340 (1924) tarihli orta mektep ve lise müfredat programlarına zeyl*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- T.C. Maarif Vekâleti (1930). *İlk mektep müfredat programı*. İstanbul: Devlet Matbaaları.
- T.C. Maarif Vekâleti (1931). *Orta mektep müfredat programı*. İstanbul: Devlet Matbaaları.
- T.C. Kültür Bakanlığı (1936). *İlkokul programı*. Devlet Basımevi: İstanbul.
- T.C. Kültür Bakanlığı (1938). *Ortaokul programı*. Devlet Basımevi: İstanbul.
- T.C. Maarif Vekilliği (1939). *Tebliğler dergisi*. Cilt 1, Ankara: Maarif Matbaası.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1948). *İlkokul programı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1949). *Ortaokul programı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1962). *İlkokul programı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1968). *İlkokul programı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1969). *Tebliğler dergisi*. 32 (1553).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1970). *Ortaokul programı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1974). *Tebliğler Dergisi IX. Şûra özel sayısı*. 37 (1788), İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1981). *Tebliğler dergisi*. 48 (2090).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1985). *Tebliğler dergisi*. 48 (2195).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1990). *Tebliğler dergisi*. 53 (2315).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1993). *Tebliğler dergisi*. 56 (2381).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1998). *Tebliğler dergisi*. 61 (2487).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1998a). *Tebliğler dergisi*. 61 (2484).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1998b). *Tebliğler dergisi*. 61 (2492).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2005a). *Tebliğler dergisi*. 68 (2575).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2005b). *İlköğretim 1-5 sınıf programları tanıtım el kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2010). *Tebliğler dergisi*. 73 (2637).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018). *Sosyal bilgiler öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. <http://ttkb.meb.gov.tr>
- Tazebay, A. (2000). *İlköğretim programları ve gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Türk, İ. C. (2007). Osmanlı Devleti ilköğretim okulları coğrafya müfredat programları - coğrafya öğretim usulleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 201-212.
- Türkey, C. (1999). *Osmanlı Türklerinde coğrafya*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Uttal, D. H., N. G. Meadow, E. Tipton, L. L. Hand, A. R. Alden, C. Warren ve N. S. Newcombe (2013). The malleability of spatial skills: A meta-analysis of training studies. *Psychological Bulletin*, 139(2), 352-402.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1988). *Osmanlı Devleti'nin ilmiye teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yalçın, A. (2016). *Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi*. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Yeşiltepe, D.S. (2010). *Osmanlı Dönemi'nde coğrafyanın müfredatta yer alması ve hazırlanan ilk ders kitapları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Simşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- YÖK, (1998). T.C. Yükseköğretim kurulu başkanlığı eğitim fakültesi öğretmen yetiştirme lisans programları. Ankara.
- Yücel, H.A. (1994). *Türkiye'de orta öğretim*. Ankara: Millî Kütüphane Basımevi.
- Zarrillo, J.J. (2011). The past, present, and future of social studies teaching and learning (Ed.), An introduction to the social studies (1-24). Retrieved from.pdf. <https://catalogue.pearsoned.co.uk>
- Zürcher, E. J. (2001). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Extended Abstract

The aim of this study is to evaluate the role of geography teaching in primary schools in Turkey with a historical perspective. This study was prepared according to document analysis method which is one of the qualitative research approaches. The main source of this research is the Journal of Tebligler, which has been published by the Ministry of National Education since 1926 and contains all official documents related to education. It also examined the decisions taken at the National Council of Education, which is the top advisory board of the Ministry of National Education. In this context, the historical development of Geography teaching in primary and secondary schools in the Republican period includes the following sub-periods: before 1960, between 1960-1985, between 1985-1997, between 1997-2005 and after 2005.

In the period before 1960, Geography courses were included in the programs as a separate course from 4th grade to high school. The single-disciplinary approach that started in the Ottoman period and was adopted by Western European countries continued. In the 1924 curriculum, Geography courses were 1 hour in 3rd grade and 2 hours in 4th and 5th grades. The 1926 primary school curriculum, which was prepared in line with Atatürk's thoughts on education and the views and suggestions of foreign experts such as John Dewey, was the first comprehensive primary school curriculum. The most important change in 1926 was the introduction of Life Science courses, which also affected some Geography courses. Thus, Geography courses included in the curriculum up to the 3rd grade of primary school were removed from the curriculum. In the 4th and 5th grades, Geography and History classes continued to be taught for 2 hours each. The weekly course hours of Geography in the 1924 secondary school curriculum were determined as 2 hours each in 6th grade and 1 hour each in 7th and 8th grades. Geography courses in the 7th grade in 1927 and 8th grade in 1938 were increased to 2 hours each. In 1949, these course hours were

continued. In addition, Geography had taken part as a separate course in the secondary school education programs of 1924, 1927, 1931, 1938, 1949 and 1970. During this period, Belgium was taken as the sample for the weekly course hours of the curriculum, and France was taken as the sample for the course contents and textbooks. In the 4th National Education Council (1949), it was proposed for the first time to combine History, Geography and Citizenship courses under the name of Social Studies.

In 1962, in primary schools, History, Geography and Citizenship courses were combined as a course entitled Society and Country Studies. 1968 Social Studies curriculum is the longest lasting social studies curriculum in Turkey. The name of the Social and Country Studies course in 1962 was updated to Social Studies. The subjects of History, Geography and Citizenship in 1968 curriculum units such as "Our Province and Region", "Our Turkey" were associated in a way that can be considered as partially successful. Therefore, due to the interdisciplinary nature of Geography, Geography was used as a basis in this association. The merger of History, Geography and Citizenship courses in secondary schools was carried out after 1970 and the name of the new course was called Social Studies. Social Studies course was planned as 5 hours in 6th and 7th grades and 4 hours in 8th grade. Following the 1980 Military Coup, Social Studies lessons taught at secondary school level in 1985 with the claim of reducing social polarities and separations before the coup and forming a national unity were removed instead of National Geography, National History and Citizenship Information courses. Thus, the interdisciplinary teaching initiative that started in the 1960s was abandoned. In the 1985 National Geography Curriculum, priority was given to teaching the places inhabited by the Turks. The 1985 National Geography approach points to a deviation from the French-style territorial nationalism based on citizenship and territorial ties, which constitute the founding philosophy of the nation-state and the republic. Borders of the Republic of Turkey's first period overlapping with the political boundaries of the homeland was extended to Yakutia in almost poles. A new Social Studies program was prepared in 1998. Accordingly, from the 4th grade to the 7th grade, 3 hours of Social Studies lessons per week were included in the program. The 1998 Social Studies Curriculum also emphasized interdisciplinary and spiral education. The Turkish education system went through a new program development process that started in 2004 and was completed in 2005, with radical changes in the education system. The new curricula were developed in line with the constructivist approach and contemporary trends in the world. An important point is that the 2005 Social Studies Curriculum is very similar to the main topics and learning domain that the United States National Council for Social Studies set out in 1994 for the Social Studies curriculum.

The 2018 Social Studies curriculum aims to enable students to recognize the general geographic characteristics of the world and the environment they live in, to explain the interaction between people and the environment and to improve their perception of space (Article 5). In addition, students want to show sensitivity to the issues that concern their country and the World (Article 17). Therefore, at the level of primary education, geographic skills such as perception of space, map literacy, perception of change and continuity, sensitivity to social problems, country and world issues were included. It is important that the perception of space and spatial thinking skills take place in the school curriculum starting from early childhood. Because the spatial skills that affect STEM success are found to be easily applicable at the basic education level. In addition, spatial literacy has become as important as linguistic and numerical literacy. It is recommended that academic studies on this subject should be increased in order to benefit from the historical experience related to teaching Geography at primary and secondary level.